

Інна Ахмад

Старший викладач НТУУ «КПІ», КАМТС №1, м.Київ

РЕФЛЕКСІЙНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАННЯ ВНЗ

Надзвичайну увагу до поняття “рефлексія” представників різних галузей наукового знання можна пояснити розвитком громадського життя, зростанням самостійності людини, потребою особистості в розумінні, оцінці самої себе та ін. Л.Гримак зазначає, що подальший поступальний розвиток людства зажадає ще більш тонкої рефлексивної діяльності. Можна цілком погодитися з О.Анісімовим, що генезис негативних явищ у суспільстві й особливо в управлінні всіма його ланками зумовлено відсутністю цінності рефлексивного супроводу практики .

Поняття “рефлексія” використовується різними науками: філософією, психологією, фізіологією, етикою, естетикою, кібернетикою, педагогікою. Це призвело до різного його трактування, тому й виникає необхідність дати його етимологічний аналіз. Слово “рефлексія” походить від reflexio (лат.), що означає звернення назад, відображення – форма теоретичної діяльності суспільно розвиненої людини, спрямована на осмислення своїх власних дій і їх законів; діяльність самопізнання, що розкриває специфіку духовного світу людини. У широкому сенсі рефлексію розуміють як міркування, самовладання, осмислення, самоаналіз своєї діяльності в системі відносин зі світом, у якому живе особистість.

Г.Гегель, І.Фіхте, Ф.Шеллінг визначали рефлексію в контексті саморозвитку (діяльності самопізнання). Так, Г.Гегель у “Роботі про відмінності”, характеризує рефлексію як інструмент філософування,

зазначав: “Видимість – це те ж, що рефлексія, але вона рефлексується як безпосередня для видимості, що ввійшла в себе і тим самим відчуженої від своєї безпосередності, ми маємо іноземне слово “рефлексія. На його думку, існують два ступені розвитку духу: об’єктивний (світ науки, релігії, мистецтва) і суб’єктивний дух або спрямованість на себе (мислення, воля, уява). Між цими духами існує взаємозв’язок: волі – з моральністю, уяви – з мистецтвом, віри – з релігією. Рух від суб’єктивного духу до об’єктивного припускає освіту, яка здійснюється за схемою: свідомість – спрямованість до моральності, самосвідомість – спрямованість на себе, розум – звільнення від себе.

Існують різноманітні класифікації видів спілкування.

1. Безпосереднє і опосередковане спілкування. Безпосередній контакт партнерів, які бачать і чують одне одного, знаходяться в одному часі і просторі.

2. Реальне і уявне спілкування. Реальне спілкування відбувається між реальними партнерами. Інколи люди заміщають реальне партнерське спілкування "розмовами" з тваринами, рослинами, іграшками, міфічними та релігійними персонажами.

4. Офіційне і неофіційне спілкування. Офіційне (формальне) спілкування регламентується певними офіційними соціальними, посадовими стосунками, кодексами.

5. Вербальне і невербальне спілкування. Вербальне - спілкування за допомогою мови і мовлення. Одна з найважливіших проблем цього типу спілкування - розуміння.

Слід також зазначити, що у соціальній психології вивчається рефлексія, що виявляється в процесі спілкування. Найважливішим моментом у цьому випадку є засвоєння інакшої, відмінної від власної, позиції (О.Лушпаєва, В.Слободчиков, А.Тюков та ін.). У такому аспекті рефлексія найчастіше розглядається як механізм міжособистісного

пізнання й організації взаємодії в складних, невизначених, неоднозначних, конфліктних ситуаціях спілкування, що характеризуються відсутністю стереотипів і шаблонів поведінки, а також у соціальних ситуаціях навчання, виховання, проведення переговорів, дискусії й ін. (С.Кондратьєва, А.Кроник і ін.).

Так, О.Лушпаєва на основі аналізу сучасних зарубіжних і вітчизняних психологічних досліджень рефлексії в ситуаціях взаємодії суб'єктів виділила три види рефлексії в спілкуванні:

- соціально-перцептивну (рефлексія “Я”, саморефлексія або осмислення уявлень інших людей про себе);
- комунікативну (рефлексія іншого, взаєморефлексія, міжособистісна рефлексія або конструювання характеристик внутрішнього світу партнерів по взаємодії);
- соціально-психологічну (рефлексія ситуації, рефлексія взаємодії або когнітивне освоєння ситуації міжособистісної взаємодії). Виділені автором види рефлексії подібні за психологічною природою, здійснюють подібні функції (функція когнітивного освоєння ситуації і функція управління процесом міжособистісної взаємодії) у процесах міжособистісної взаємодії і можуть розглядатися як структурні компоненти рефлексії в спілкуванні.